

ประวัติศาสตร์จังหวัดสงขลา

สงขลา มาจากคำว่า สิงขร แปลว่า ภูเขา ตามสภาพที่ตั้งเมืองซึ่งปรากฏ บ่อมกำแพง และคูเมือง บนภูเขา ค่ายม่วง และทางตอนล่างบริเวณบ้านบนเมือง ตำบลหัวเขา ที่ได้ชื่อว่าเมืองสงขลานั้นมาจากคำว่า สิงขร+นคริน เดิมเป็นภาษาบาลี (มคธ) เมื่อเรียกชื่อภาษาไทยแล้ว เมืองสิงขร (สิงชะระ) เรียกความเป็นสงขลา ชาวปอร์ตุเกสที่มาค้าขายสมัยอยุธยา เรียกว่า สิง-กอลา (SINGOLA)

เมืองสงขลา ปรากฏชื่อครั้งแรกในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ขึ้นเสวยราชย์ กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ ว่าเป็นเมืองประเทศราชในจำนวน ๑๖ เมืองที่ตั้งตัวเมืองในสมัยนี้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลหัวเขา อำเภอเมืองสงขลา (บริเวณเขาค่ายม่วง)

เมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๓ เจ้าพระยาขลาโหมสุริยวงศ์ กับพวกทำการแย่งราชสมบัติ ปลดพระอากิตวงศ์ จักรราชบัลลังก์ แล้วปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าพระเจ้าปราสาททอง เป็นเหตุให้หัวเมืองต่าง ๆ แข็งเมือง เมืองสงขลาก็แข็งเมืองด้วย กรุงศรีอยุธยายกทัพมาปราบหลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ จนถึง พ.ศ. ๒๒๒๓ สมเด็จพระนารายณ์ ส่งกองทัพมาปราบเมืองสงขลาได้ และยอมขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาตลอดมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าจึงเกิดก๊กต่าง ๆ ขึ้นสงขลารวมอยู่ในก๊กเจ้านครเมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบก๊กเจ้านครได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๓ เจ้านครและเจ้าเมืองสงขลาหนีไปยังเมืองปัตตานี พระเจ้าตากสินเสด็จเมืองสงขลา ประทับอยู่ ๑ เดือนแล้ว ทรงแต่งตั้งให้ชาวเมืองสงขลาคนหนึ่งชื่อโยม เป็นพระสงขลา ต่อมาเมื่อมีพระราชดำริ พระสงขลา(โยม) หย่อนสมรรถภาพ จึงโปรดเกล้าฯ ให้หลวงอินทศิริมบัติ (เหยียง แซ่เฮา) นายอากร รังนกเกาะสี เกาะห้า เป็นพระสงขลา เจ้าเมืองสงขลา (นายเหยียง แซ่เฮา เป็นต้นสกุล ณ สงขลา) ส่วนพระสงขลา (โยม) ให้เข้ารับราชการในกรุงธนบุรี

ครั้น พ.ศ. ๒๓๗๔ ต้นฤดูฝน ซึ่งเป็นกบฏต่อไทยและหนีไปเกาะหมาก (ปีนัง) กับเจ้าพระยาไทรปะแตร์น ผู้เป็นบิดาได้คบคิดกับพวกเมืองไทรบุรี เมืองปัตตานี ยะหริ่ง ยะลา ให้เป็นกบฏยกทัพมาตีเมืองสงขลา แต่เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ยกทัพมาปราบพวกกบฏไม่คิดต่อสู้ทัพตามลงไปจนถึงเมืองเประ การปราบจึงสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองสงขลามาตั้งฝั่งตะวันออก คือ ตั้งเมืองในเขตเทศบาลปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๗

ใน พ.ศ. ๒๓๘๔ โปรดเกล้าฯ ให้จัดแจงฝั่งหลักเมืองสงขลา พระราชทานเทียนชัยหลักชัยพฤกษ์ กับเครื่องไทยทาน ออกมาให้พระยาสงขลาฝั่งหลักเมือง พระยาสงขลาจัดทำโรงพิธีกลางและโรงพิธีสี่มุมเมืองกับโรงพิธีพราหมณ์ ในเดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด จัตวาศก ๑๒๐๔ เวลาเช้าโมง ๒ บาท (วันศุกร์ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๘๕ เวลา ๐๗.๑๐ นาฬิกา) ปัจจุบันศาลเจ้าหลักเมืองอยู่ที่ถนนนางงาม

ใน พ.ศ. ๒๔๐๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเมืองสงขลา ถึงสงขลาเมื่อเดือน ๙ แรม ๗ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเรือพระที่นั่งกำปั่นกลไฟมณีเมขลา มาจอดที่เกาะหนู

โปรดให้พระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) ผู้สำเร็จราชการเมืองเข้าเฝ้าและพระองค์ประทับที่พระราชวังแหลมทราย ปรีक्षाข้าราชการและประพาสเมืองสงขลา ๙ ทิวา กับ ๘ ราตรี ก็เสด็จกลับกรุงเทพฯ

ใน .ศ. ๒๔๑๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสอินเดียเมื่อเสด็จกลับผ่านทางไทรบุรี เสด็จพระราชดำเนินโดยสกลมาร์ค ตามเส้นทางถนนตัดใหม่ แล้วเสด็จประทับเรือพระที่นั่งสู่กรุงเทพมหานครฯ

ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ พระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ได้ถึงแก่อนิจกรรม เมืองสงขลาว่างผู้สำเร็จราชการเมืองอยู่ ๖ วัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จประพาสเมืองสงขลาโปรดเกล้าให้หลวงวิเศษภักดี (ชม) เป็นพระยาสุนทรานุรักษ์ เป็นผู้รักษาราชการเมืองสงขลาและโปรดเกล้าให้พระยาสุนทรานุรักษ์เป็นพระยาวิเชียรคีรีผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราโชวาทเพื่อปรับปรุงการปกครองได้ปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาลเมืองสงขลา จึงเป็นที่ตั้งของมณฑลนครศรีธรรมราช

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๕ เมื่อพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ประกาศใช้เมืองสงขลาจึงเป็นที่ตั้งภาค ๗ ภายหลังเมื่อยุบเลิกการปกครองแบบภาคแล้วก็ตาม จังหวัดสงขลาก็เป็นที่ตั้งของเขตและภาคอยู่ ปัจจุบันมีส่วนราชการส่วนกลาง ๑๔๐ ส่วน ส่วนภูมิภาค ๓๒ ส่วน ส่วนท้องถิ่น ๑๗ ส่วน และรัฐวิสาหกิจ ๒๘ ส่วน

ที่มา : พิธีเปิดอาคารสำนักงานเทศบาลเมืองสงขลา.เทมการพิมพ์, ๒๕๒๘